

E ako eutanázia | Prosba o smrť je výzvou ľudstvu

Mementá milénia

E ako eutanázia

Tibor Mrocek

Jack Kevorkian, 71-ročný penzionovaný patológ, má blízko k smrti. Nielen svojim povoláním, ktoré už nevykonáva, ale aj asistenciou pri 130 samovraždách. Od roku 1990 pomohol zomrieť na žiadosť nevyliciteľne chorých desiatkam ľudí, za čo si vyslúžil zákaz výkonu lekárskej praxe a prezývku Doktor Smrť.

V štyroch procesoch, ktoré využíval na to, aby mohol presvedčať porotu i verejnosť o nevyhnutnosti legalizovať samovraždu s lekárskou asistenciou, ho oslobodili, no ten piaty už prehral. Iróniou osudu ho Kevorkian sám vyprovokoval, keď v septembri 1998 urobil videozáznam asistovanej smrti Thomasa Youka, nevyliciteľne chorého na progresívnu sklerózu. Eutanázia odvysielaná televíznou stanicou CBS bola pre mnohých poslednou kvapkou v pohári trpezlivosti. Sudkyňa potrestala Kevorkiana za zabitie 25 rokmi väzenia s tým, že prepustený môže byť najskôr za desať rokov. Nepomohlo mu ani odvolanie sa na Najvyšší súd - ten pôvodné rozhodnutie koncom apríla potvrdil. Doktor Smrť prijal rozhodnutie štýlovo: "Až príde môj čas, chcel by som, aby prišiel nejaký kolega a bol ochotný poskytnúť mi to, o čo ho požiadam."

Ťažké začiatky

Svoju "smrťiacu kariéru" začínal Kevorkian dosť nešťastne. S prvou pacientkou komunikoval až pár dní pred smrťou - dovtedy rozprával len s jej manželom. Navyše, pri samotnej asistencii jej bolesť umocňoval, pretože nevedel poriadne zaviesť injekciu do žily. Neskôr radšej beznádejne chorým pacientom umožnil inhalovať kyslíčnik uhoľnatý. Podmienky boli všelijaké. Problémy boli napríklad so súčasným usmrtením dvojice žien - Sherry Millerovej a Marjorie Wantzovej. Pani Millerovú sa mu nepodarilo napojiť na prístroj v dodávke, tak s oboma ešte žijúcimi ženami šiel v aute do mesta, aby zohnal kyslíčnik uhoľnatý na jej udusenie. Mimochodom, pitva ukázala, že jedna z pacientiek ani nebola chorá a šlo len o psychosomatický stav. Známy je aj prípad Thomasa Hydea, ktorý zomrel v batožinovom priestore Kevorkianovej dodávky. Takýto spôsob odchodu zo sveta má iste ďaleko od toho, čomu sa hovoríva aj "dôstojná smrť".

Doktor Smrť pacientom tiež dával cyankáli a využíval na usmrcovanie aj vlastnoručne zostrojený prístroj. (Jeho konštrukciu a údaje o skladbe používaného roztoku prezentovali vo filme, ktorý mohli vidieť aj naši televízni diváci.) Darilo sa mu tak zvyšovať produktivitu svojej "práce" - v roku 1997 usmrtil rekordných 30 ľudí. Jeho odporcovia pripomínajú aj niektoré kontroverzné výroky tohto muža. Podľa Kevorkianovho tvrdenia, "dobrovoľná sebaeliminácia smrteľne chorých a mrzáckych ("crippled") životov len posilní verejné zdravie". Zmieniť sa treba aj o jeho kritickom postoji k "príliš emočnému hodnoteniu norimberských zákonov" (čím sú zrejme myslené predpisy o usmrcovaní nevyliciteľne chorých z roku 1939)...

Gentleman s morfínom

Jack Kevorkian je síce mediálne najznámejší, no určite nie jediný doktor, ktorý sa rozhodol pomôcť zo sveta svojim pacientom. Dôležité sú však vždy okolnosti, za ktorých k usmrteniu dochádza. Medzi eutanáziou a vraždou býva totiž veľmi tenká hranica. Pripomeňme si prípad britského lekára Harolda Shipmana, ktorého vlani odsúdili za 15

vrážd svojich pacientok. Už v mladosti ho etická komisia odsúdila na pokutu 600 libier za to, že si predpisoval narkotiká pre svoju potrebu. Po dvojročnej liečbe na psychiatrii mu však umožnili v lekárskej praxi pokračovať. Ako gentleman pôsobiaci na pacientov upokojujúcim dojmom mal preplnený poradovník - dopyt prevyšoval možnosti jeho ordinácie. Zároveň však z Shipmanovej evidencie ľudia podozrivo rýchlo vypadávali. Osudným sa mu stal prípad 82-ročnej Kathleen Grundyovej.

Ako rodinný lekár navštevoval pacientky v ich domoch, kde s nimi popíjal čaj, prezeral si zbierky porcelánu... a mnohé potom usmrtil injekciou s nadmernou dávkou morfínu. Zvláštna komisia ministerstva zdravotníctva, ktorá ho začala vyšetrovať po tom, čo nápadne primitívne sfalšoval záveť K. Grundyovej vo svoj prospech, odhadla neskôr počet jeho obetí na takmer tri stovky. Väčšina z nich mala nad 60 rokov, no bola medzi nimi aj 49-ročná žena. Dodnes nie je jasné, či pacientky usmrcoval s ich súhlasom, či to robil pre peniaze, alebo pod tlakom psychickej poruchy. Faktom však je, že počas dospievania mal traumatizujúci zážitok - jeho matka umierala dlhé mesiace na rakovinu a lekári tíšili jej bolesti morfínom.

Ľudia nechcú trpieť

Lekári pred vstupom do svojho profesného života skladajú známu Hippokratovu prisahu, v ktorej sa zaväzujú, že poskytnú svoju odbornú pomoc vždy, keď to bude potrebné. Otázne však je (ak nemáme klapky na očiach a sme ochotní sa nad tým zamyslieť), či lekári nemajú právo na požiadanie pacienta ukončiť jeho život, keď nie je šanca na záchranu a pacienti prináša len utrpenie. Prístup k eutanázii (z gréckeho "eu" - dobrá, správna a "thanatos" - smrť) je v rôznych civilizáciách a krajinách rôzny. Samovraždu (a teda aj asistovanú vo forme eutanázie) odmieta väčšina veľkých náboženstiev okrem hinduizmu, ktorý uznáva právo starých ľudí rozhodnúť sa pre smrť. Osobné a sprostredkované skúsenosti človeka majú však často iný dopad na postoj k eutanázii, ako texty zo svätých kníh. Preto eutanáziu mnohí ľudia akceptujú, ba sú dokonca ochotní ju v niektorých prípadoch aj poskytnúť.

V susednom Poľsku sa koncom apríla uskutočnil prieskum, v ktorom sa 49 % opýtaných vyslovilo za vyhovenie želaniu pacienta, aby mu lekár podal prostriedky umožňujúce zomrieť. Nesúhlasili s tým predovšetkým ľudia nábožensky založení, s pravicovou orientáciou, základným vzdelaním a vidiečania. V Nemecku podporuje možnosť žiadať lekára o ukončenie života 68 % opýtaných a v Belgicku sa v prieskume za eutanáziu vyslovilo 72 % obyvateľov. V Česku súhlasia podľa sociologického prieskumu tri štvrtiny občanov s eutanáziou ako spôsobom pomoci nevyliciteľne chorým a trpiacim ľuďom, hoci mnohí sa obávajú rizík spojených s možným zneužitím asistovanej samovraždy. Vo Veľkej Británii a Holandsku podporujú "pomoc lekára pri samovražde pacienta" takmer tri štvrtiny ľudí.

Privieranie očí

Iná vec je, ako reagujú na otázku eutanázie štáty a ich legislatíva. Vo Francúzsku je eutanázia nezákonná, ale trestný zákonník robí rozdiel medzi aktívnou (spôsobením smrti) a pasívnou eutanáziou, keď lekár prestane liečiť, čo sa považuje za neposkytnutie pomoci v ohrození. V Dánsku môže nevyliciteľne chorý pacient sám rozhodnúť o zastavení liečby formou akejsi závetu, ktorú musí lekár rešpektovať. Vo Švédsku asistancia pri samovražde nie je trestná a v krajných prípadoch môže lekár dokonca sám odpojiť dýchacie prístroje. Hoci je v Británii eutanázia nezákonná, justícia už povolila skrátiť život pacientov, ktorých pri ňom len umelo udržiavali. V Nemecku sa podanie smrtiaceho lieku považuje za zabitie, no o eutanázii môže rozhodnúť tribunál, keď je nepochybne preukázaná vôľa pacienta zomrieť. V USA zakazuje eutanáziu federálny zákon, no štát Oregon ju povoľuje u nevyliciteľne chorých v poslednej fáze, ak o to požiadajú. Podobne v juhoamerickej Kolumbii sa eutanázia pripúšťa u nevyliciteľne

chorých na ich vlastnú žiadosť. V Číne povoľujú nemocniciam eutanáziu u nevyliciteľne chorých v poslednom štádiu.

Spomenúť by bolo možné i ďalšie krajiny, no vo všeobecnosti možno povedať, že k absolútnej slobode eutanázie sa legislatívy štátov stavajú zväčša odmietavo. Na druhej strane však zároveň existuje množstvo výnimiek, precedensov, privierania očí voči zaužívanej praxi. Mnoho krajín smeruje k liberálnejšiemu pohľadu, no veľkou brzdou je možnosť zneužitia tohto milosrdného úkonu na trestný čin. V Holandsku sa o eutanázii 30 rokov diskutovalo a dlhý čas sa pripravovala legislatíva v tejto otázke tak, aby existovala čo najmenšia možnosť zneužitia. Nakoniec síce eutanázia zostala trestným činom, avšak čisto technicky už nie je vraždou. Existuje pevne stanovená procedúra - ak ju lekár poruší, čaká ho 12 rokov väzenia. Holandská vláda verí, že aj v prípade eutanázie je lepším riešením istá miera tolerancie, ktorá pomôže veci dostať pod kontrolu.

Pacient, ktorý žiada o eutanáziu musí mať nevyliciteľnú chorobu, trpieť neúnosnými bolesťami a musí žiadať o ukončenie života pri plnom vedomí, viackrát a po dôkladnej úvahe. Eutanáziu nesmie navrhovať lekár. Ten musí poznať chorého dostatočne dobre, aby odhadol, či svoju žiadosť dobre zvážil, musí skonzultovať žiadosť s ďalším nezávislým lekárom a mať od neho písomný posudok. Ak ide o pacienta trpiaceho psychickou chorobou, musí ošetrojúci lekár prizvať dvoch expertov, z ktorých jeden bude psychiater. Eutanázia sa uskutoční stanoveným lekárskeým spôsobom a o jej vykonaní lekár upozorní štátnu komisiu zloženú z lekára, etika a právnika. Ak boli splnené všetky podmienky, eutanáziu uznajú ako výnimku a nemôžu za ňu lekára trestne stíhať. Milosrdná smrť patrí tiež medzi ľudské práva, ktoré žiadnemu jedincovi nemožno odňať a každá spravodlivá spoločnosť by mala svojim občanom zabezpečiť dôstojné zomieranie.

Dostupnejšie lieky a záujem o trpiaceho zmiernia odchod zo sveta **Prošba o smrť je výzvou ľudstvu**

Tibor Mrocek

Švajčiarska asociácia Exit umožňuje každoročne asi 120 ľuďom, ktorí sú ťažko a nevyliciteľne chorí, aby dôstojne odišli zo sveta. Ich najčastejšou diagnózou býva rakovina a za ňou nasledujú nervové, srdečné a cievne ochorenia, poranenia chrčtice a AIDS. Prostriedkom na odchod z tohto sveta býva trojnásobná dávka silných barbiturátov.

Spomínaná alpská krajina je jedinou, kde umierajúcemu môže dopomôcť k skoršiemu odchodu nielen lekár, ale aj laik. Táto skutočnosť však so sebou nesie aj tragické dôsledky. Od začiatku roka môžu s povolením mestskej rady v Zürichu organizácie propagujúce eutanáziu pôsobiť aj v domovoch dôchodcov a v liečebňach dlhodobých chorých. Tu sa starí ľudia, chorí a psychicky oslabení, ocitajú pod tlakom otázok, či uvažujú o samovražde a akému typu smrti by dali prednosť. Podľa svedkov sa jedného starého pacienta pýtali, či by chcel radšej ukončiť život sám, alebo by si želal, aby to za neho urobil lekár. Po hodinovom tlaku vyčerpaný muž len sedel a mechanicky na otázky odpovedal: áno, áno, áno...

Posledné východisko

Keď pred 10 rokmi v USA vyšla kniha Last Exit (Posledné východisko) psychológa Dereka Humphryho, dostala sa na čelo rebríčka kníh označovaných Praktickí radcovia,

kde kralovala 17 týždňov. Za rok sa tohto sprievodcu pre samovrahov predalo pol milióna výtlačkov. Krátko po vyjdení knihy spáchalo 33 ľudí v New Yorku samovraždu zadusením v igelitovom vrecku natiahnutom cez hlavu, ako odporúčala príručka. Kniha určená beznádejne chorým zasiahla širokú kategóriu osôb želajúcich si zomrieť. Aj takých, ktorí by možno potrebovali iba osobnú radu psychológa.

Humphry, ktorý sám manželke trpiacej rakovinou podal zmes tabletiiek spôsobujúcich po požití smrť, založil v roku 1980 Hemlock Society (Spoločnosť Bolehlav) propagujúcu právo na eutanáziu. Len v USA má spoločnosť desaťtisíce členov a desiatky poradní a pobočky má aj v Európe. V Nemecku sú členmi takejto organizácie tiež známe osobnosti politického a umeleckého života. V tejto krajine však oficiálne pre eutanáziu pochopenie nemajú, pretože tam existujú ťaživé spomienky na praktiky nacistov. Tí po nástupe k moci, no najmä počas 2. svetovej vojny v rámci programu eutanázie nariadili usmrtiť tisíce "menej hodnotných" osôb - nevyliciteľne chorých a duševne či fyzicky postihnutých. Dnešná nemecká ministerka spravodlivosti tvrdí, že nemá námietky proti tomu, aby sa proces zomierania uľahčil, no nie tým, že chorého (aj keď si to želá) usmrtia.

Bolesť a samota

Jedným z najčastejších argumentov nevyliciteľne chorých ľudí v žiadosti o eutanáziu je utrpenie z neznesiteľných bolestí. Moderná medicína je však dnes schopná utísiť každú bolesť. Najrozšírenejšie je dávkovanie opiátov a obzvlášť morfínu. Paliatívnu (podpornou, zmierňujúcou) starostlivosťou možno v mnohých prípadoch smrteľne chorého sprevádzať až do jeho skonu. Existujú už dokonca lieky morfínového typu stonásobne účinnejšie než morfín pri užívaní ktorých môže pacient v konečnom štádiu zhubnej choroby zomrieť tak, že nevníma bolesť. Vznik závislosti pri užívaní liekov utišujúcich bolesť je právom považovaný za menšie zlo, než utrpenie.

Taktiež odstrániteľným dôvodom, pre ktorý si nevyliciteľne chorí želajú zomrieť, je pocit zbytočnosti a obťažovania okolia, vrátane svojich najbližších. Takíto chorí ľudia pociťujú vinu za to, že sú záťažou pre ostatných, hanbia sa za svoj stav. Ich beznádej, zúfalstvo, či kapituláciu môže liečiť prítomnosť a starostlivosť blízkych, ich povzbudenie a podpora. Zdieľať s človekom jeho utrpenie a umieranie je mimoriadne ťažké a nemožno nikoho viniť, keď to nedokáže. Umierajúci, ktorý posledné chvíle svojho života strávi v atmosfére ľudského záujmu (pomôcť môže sestrička i lekár) odchádza zo sveta aj bez žiadosti o usmrtenie.

Facka dôstojnosti

Všetky dobré rady ako nahradiť eutanáziu sú zbytočné, keď spoločnosť nevytvára podmienky na dôstojné dožívanie svojich smrteľne chorých občanov. V čase, keď pribúda dlhovekých so stareckými ťažkosťami a rozširuje sa počet osôb trpiacich civilizačnými chorobami, je od štátu nezodpovedné a neetické, keď necháva zdravotníctvo materiálne podvyživené, keď chýbajú potrebné lieky, prístroje, zdravotnícky personál. Tí, ktorí chránia naše zdravie a život, si zasluhujú mimoriadne materiálne ocenenie za svoju obetavosť.

Spoločnosť, ktorá právne vystupuje proti eutanázii, no sama uplatňuje sociálnu eutanáziu, je pokrytecká a nemorálna a treba ju zmeniť. Bezbrehý liberalizmus existujúceho trhového systému, pre ktorý je neefektívne starať sa o ľudí neschopných mu viac slúžiť, je receptom na sebadeštrukciu. Pre chudobných, ktorí si nemôžu dovoliť platiť za drahé lieky utišujúce bolesť, za ošetrovanie svojich preležanín a výmenu plienok, je eutanázia skutočným vyslobodením. Za záchranu ju považujú aj tí, ktorí takúto sociálne nespravodlivú spoločnosť riadia. Masové rozšírenie eutanázie by ideálne spomalilo rozklad dôchodkového systému, znížilo by preplnenosť nemocníc a domovov

dôchodcov, spomalilo by stúpajúce náklady na lieky a liečenie. V čase, keď rozklad morálky odstrčil do úzadia medzigeneračnú i prostú ľudskú solidaritu a kultúra smrti vedie víťazný pochod svetom, je nad lôžko takéhoto systému potrebné zavesiť nápis DNR (do not resuscitate) - neoživuj!